

ДІЯЛЬНІСТЬ СВ. ІВАНА ПАВЛА II У ПЛОЩИНІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Ірина Гнідик

Інститут гуманітарних і соціальних наук
Національний університет “Львівська політехніка”
iryana.i.hnidyk@lpnu.ua
ORCID: 0000-0001-7560-3365

© Гнідик Ірина, 2020

У статті проаналізовано основні аспекти діяльності св. Івана Павла II у площині захисту прав людини. В основу дослідження покладено промови, енцикліки та інші папські документи. Джерела проаналізовані в історичній ретроспективі на основі ключових історичних подій останньої третини XX – початку XXI ст. Такий аналітичний дискурс набуває особливої актуальності з огляду на те, що понтифікат К. Войтили припав на складні суспільно-політичні процеси у світовій та європейській історії, зокрема гострі міжнародні конфлікти, війни, поділ Європи Берлінським муром, радянську пропаганду, розпад СРСР, парад суверенітетів тощо. У контексті розгортання цих проблемних подій порушувався цілий спектр засадничих прав людини. Отже, на основі тематики прав людини у ключі зіставлення історичного та сучасного контексту можна простежити важливі для сучасності квінтесенції.

Ключові слова: св. Іван Павло II, права людини, життя, гідність, енцикліка, концепція.

ACTIVITY OF ST. JOHN PAUL II IN AREA OF HUMAN RIGHTS PROTECTION IN HISTORICAL RETROSPECTIVE REVIEW

Iryna Hnidyk

Institute of the Humanities and Social Sciences
Lviv Polytechnic National University
iryana.i.hnidyk@lpnu.ua
ORCID: 0000-0001-7560-3365

© Hnidyk Iryna, 2020

The human rights became one of the most important issues for the newly elected Pope John Paul II in 1978. A large number of speeches and documents of the Pope are devoted to this subject. He spoke in defense of human rights both in the moral (based on theological arguments) and in the legal (referring to important legal documents, mentioning the international human rights organizations) aspects. The Pope has called for the respect of human rights, human life and dignity. This activity was demanded by the actual social challenges of this period: the consequences of totalitarian ideologies, wars and conflicts greatly reduced human dignity; in spite of the adopted legislative acts, there were violations of fundamental rights.

The main aspects of the activity of St. John Paul II in the field of human rights protection are analysed in the paper. The study is based on the speeches, encyclicals and other papal documents. The sources are investigated in historical retrospective on the basis of key historical events of the last third of the XX – the beginning of the XXI century. This issue is very important considering that pontificate of K. Wojtyla was in the period of complex social and political processes in world history, including acute international conflicts, the partitioning of Europe by the Berlin Wall, Soviet propaganda, the collapse of the USSR, the parade of sovereignty and so on. Thus, it is possible to trace the quintessential important aspects for the present on the basis of the theme of human rights with approach of juxtaposition of historical and contemporary context.

Key words: st. John Paul II, human rights, life, dignity, encyclical, concept.

Постановка проблеми. 18 травня 2020 р. припадає 100-річчя від дня народження св. Івана Павла II (поляка Кароля Войтили (1920–2005 рр.). За постановою польського сейму, 2020 р. Проголошено у Польщі роком св. Івана Павла II. У тексті

постанови наголошено на особливих заслугах Папи у боротьбі за визволення Польщі з-під комуністичного ярма [Kondek–Dyoniziak, 2020; 100 rocznica urodzin papieża Polaka]. З цієї нагоди дослідження різних аспектів діяльності Кароля Войтили набуває особливої

актуальності. Непересічне значення у цьому вимірі належить його візії та громадянській позиції щодо тематики захисту прав людини [Silvestrini, 1987: 425].

Права людини стали одним із найважливіших питань для новообраного у 1978 р. Папи Івана Павла II. Цій тематиці присвячена велика кількість його промов та документів [Filibeck, 1994]. Він виступав на захист людських прав і у моральному (опираючись на богословські аргументи), і у юридичному (покликаючись на важливі міжнародні документи, звертаючись до міжнародних організацій, які захищають права людини) аспектах. Папа повсюдно закликав до пошани людських прав, до поваги людського життя та гідності. Цього вимагали реалії часу: наслідки поширення тоталітарних ідеологій, воєн і конфліктів характерно погіршили виміри поваги до гідності та прав людини; незважаючи на прийняті законодавчі міжнародні акти, спостерігалось порушення основних прав. Іван Павло II наголошував на гострій небезпечності такої ситуації і почав активно реагувати на неї вже у перших енцикліках, візитах у різні країни та зустрічах з їхніми ключовими представниками.

Метою статті є проаналізувати за допомогою аналітично-проблемного підходу основні напрями діяльності, промови, енцикліки та послання Івана Павла II у сфері захисту прав людини в історичній ретроспективі на тлі зіставлення з актуальними проблемами розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу. Важливі засади візії Папи в аспекті захисту прав людини висвітлені у його зверненні до Генерального секретаря ООН Курта Вальдхайма (2 грудня 1978 р.) з нагоди тридцятої річниці Декларації прав людини [Message of His Holiness John Paul II]. Наступного року у своїй першій енцикліці “Відкупитель людини” (4 березня 1979 р.) Іван Павло II особливим чином проаналізував проблематику прав людини і її становище у світі. Провідною темою енцикліки є Таїнство Відкуплення. Саме з цього Таїнства і випливає потреба Церкви до захисту прав людини: “Церква, з огляду на Христа (...) не може бути нечутливою до всього, що служить дійсному добру людини, ані не може вона бути байдужою до того, що йому загрожує” [Відкупитель людини: 29]. Папа назвав минуле століття “століттям великих злиднів людини, великого знищення не лише матеріального, але й морального, це було сторіччя, в якому люди нанесли людям страшенно багато кривд і страждань” [Відкупитель людини: 40]. Понтифік зазначив, що права людини порушувалися різними способами, трагічними прикладами яких стали концентраційні табори, насильства, тортури, тероризм і різні види дискримінацій. Іван Павло II наголосив, що державні тоталітаризми, які зростали вже у першій половині ХХ ст., призвели до жахливої воєнної катастрофи. У результаті таких підходів було

запроваджено державні устрої, які під прикриттям красномовних гасел дії для загального добра, порушували засадничі права людини і встановлювали несправедливі форми суспільного ладу. Такий устрій обмежував права громадян, позбавляв їх непорушних, оформлених на міжнародному рівні, прав людини [Відкупитель людини: 42]. Підсумовуючи, понтифік зробив висновок, що “ситуація людини в сучасному світі є далека від вимог об’єктивного ладу, далека від вимог справедливості і, тим більше, від суспільної любови” [Відкупитель людини: 37].

В іншій енцикліці “Бог багатий милосердям” (30. 11. 1980 р.) Іван Павло II також звернув особливу увагу на вади суспільств, у яких зневажають людські права: “Образ нинішнього світу, в якому існує стільки фізичного й морального зла, сповнений погроз, звернених проти людської свободи, проти сумління і релігії” [Бог багатий милосердям: 39]. Папа зазначив, що “поодинокі особи і навіть середовища, громади, суспільства, народи, можуть стати жертвами нахабного зловжиття влади інших осіб, середовищ, суспільства. Історія нашого сторіччя дає на це удосталь прикладів. Незважаючи на всі заяви про права людини в її суспільних вимірах, тобто в її тілесному й душевному існуванні, не можемо сказати, що ті приклади належать тільки до минулого” [Бог багатий милосердям: 37]. Також понтифік принагідно нагадав про “тортури, які ще й досі в світі існують, систематично застосовуються владою як знаряддя володіння чи політичної переваги” [Бог багатий милосердям: 38].

Позиція Івана Павла II у сфері захисту прав людини закорінена у християнській концепції прав людини [Мережко, 2009: 12–23]. На основі християнського підґрунтя візії прав людини, Іван Павло II наголошував, що “без сумніву, права людини були закладені Творцем при створенні світу, тому ми ніяк не можемо говорити, що їх дарують інституції, держави чи міжнародні організації”. За твердженням Папи, ці структури лише здійснюють Божий задум [Папа Римський Іван Павло II про права людини].

Людські права беруть початок із гідності людини. Стосовно цього Іван Павло II 2 грудня 1978 р. звернувся до Генерального секретаря ООН, наголошуючи, що “людські права безпосередньо впливають із гідності людини. Саме повага до людської гідності є запорукою ефективного захисту людських прав” [Понтифікат: 6]. У післясинодальному Апостольському повчанні “Покликання і місія до мирян” (30 грудня 1988 р.) понтифік ґрунтовно пояснював джерело гідності людини: особиста святість особи має за основу Бога Творця; саме з цього випливає розповсюдження і ствердження суті особистої гідності людської істоти. Іван Павло II наголошував, що порушення особистої гідності людини є образою Творця людини [Покликання і місія мирян: 13–14, 82]. На думку Папи, такі дії унеможливають

побудову справедливого суспільного ладу, про що він наголосив в одній з промов (28 липня 1993 р.): “Зневажаючи Бога і людину, неможливо будувати цивілізоване і гуманне суспільство” [Понтифікат: 35]. Під час виступу на Асамблеї ООН 4–9 жовтня 1995 р. Іван Павло ІІ також акцентував на потребі поваги та захисту гідності людини: “Ось я стою перед вами, свідок гідності людини” [Понтифікат: 39].

З особистої гідності людини впливає інший важливий момент: рівність усіх людей. Іван Павло ІІ наголошував у згаданому повчанні “Покликання і місія мирян”, що абсолютно неприпустимою є будь-яка дискримінація: расова, економічна, суспільна, культурна, політична, географічна [Покликання і місія мирян: 82].

Папа неодноразово звертав увагу на важливість міжнародних документів та інституцій, які захищають права людини. У другій половині ХХ ст., після завершення Другої світової війни розпочалися активні міжнародні процеси з метою забезпечення захисту прав людини. Практичним результатом цих важливих тенденцій на міжнародному рівні стали такі документи: Статут ООН 1945 р., Міжнародна хартія прав людини, осердя якої є Загальна Декларація прав людини, прийнята 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН та ін. Крім цієї декларації, до складу Хартії входять також прийняті ООН у 1966 р. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, а також Міжнародний пакт про громадянські права. Детальна аналітика цих та інших важливих міжнародних та регіональних документів у цій площині й надалі залишається актуальним напрямком дослідження [International Law of Human Rights, 2006]. 11 грудня 1998 р. Іван Павло ІІ у Посланні з нагоди 50-річчя Декларації прав людини зазначив: “Боротьба за права людини є ще одним викликом, який ми повинні прийняти; а це вимагає від кожного з нас витривалості та духу творчості” [Понтифікат: 46].

Ще одним актуальним документом у цій площині стала Європейська Конвенція про захист прав людини і основних свобод, яку підписав ряд держав 1950 р. у м. Римі [Європейська конвенція з прав людини]. Мета цього документу, як наголосив Іван Павло ІІ у промові до юристів і суддів Європейського Трибуналу (м. Рим, 10. 11 1980 р.), – забезпечити виконання прав, сформульованих у Декларації прав людини 1948 р. У цій промові Папа акцентував також на важливості дотримання прав, визначених у Декларації і Конвенції: “Щоби запевнити кожній людині право на життя, з повною пошаною належної їй гідності і свободи, треба надавати першість призначенню кожній людині перелічених у Конвенції прав, посеред яких існують права особливого значення, такі як право на життя і право релігійної свободи” [Europa jutra. Jana Pawła II wizja Europy: 135].

У цьому ж зверненні Іван Павло ІІ не оминув увагою інституції, які мають за мету своєї праці захист людських прав. Зокрема, особлива роль у цих процесах належить Європейській комісії прав людини та Європейському суду з прав людини. Звертаючись до цього контексту, понтифік наголосив, що обидві інституції компетентні розглядати такі основні справи, як охорона особистого (приватного) життя громади, охорона прав дітей і молоді, пошана прав сім’ї і підтримка позитивних вартостей, необхідних для світового розвитку людини і людських спільнот тощо. Підсумовуючи, Іван Павло ІІ зауважив, що Комісія прав людини і Європейський суд з прав людини стали компетентними захисниками основних прав людини [Europa jutra. Jana Pawła II wizja Europy: 136–137].

Упродовж візитів та звернень до міжнародних інституцій Іван Павло ІІ постійно акцентував на важливому завданні захисту та практичної реалізації прав людини у різних аспектах функціонування демократичного суспільства. До прикладу, 12 грудня 1983 р. Папа звернувся до Європарламенту і наголосив, що “справжньою соціальною демократією є повага до прав людини” [Понтифікат: 16]. На важливості та відповідальності здійснення цих завдань Іван Павло ІІ вкотре акцентував у контексті промови до парламентських зборів Ради Європи у Страсбурзі (8 жовтня 1988 р.), де наголосив на головному завданні цієї інституції: проголошення і забезпечення прав людини [Discorso di Giovanni Paolo II alla Commissione e alla Corte dei diritti dell'uomo].

Однак, попри офіційне прийняття і проголошення важливих міжнародних документів для захисту прав людини, залишалося актуальним питання практичної реалізації цих документів. Цю ситуацію Іван Павло ІІ аналізував у енцикліці “Відкупитель людини”, на сторінках якої зазначив, що після створення ООН, зобов’язання визначити й закріпити об’єктивне і непорушне право людини прийняли і схвалили майже всі сучасні держави; і це, як зазначив понтифік, повинно бути гарантією, що права людини по всьому світі стануть основною засадою праці над добром людини [Відкупитель людини: 41]. Крім цього, Папа зазначив, що виникають виправдані побоювання, що людство дуже часто ще далеке від здійснення прав людини, а дух суспільного й публічного життя неодноразово перебуває у болючій суперечності зі заявою про права людини [Відкупитель людини: 42–43].

Дослідники визначають різні категорії прав людини. Найголовнішим правом людини є право на життя. У посланні до мирян (30 грудня 1988 р.) Папа наголосив, що право на життя є першим і основним правом людини та умовою для забезпечення інших прав. Якщо рішуче не порушується питання про охорону права на життя, як зазначив Іван Павло ІІ,

усілякі виступи і заклики на захист людських прав є неширими і оманливими. Важливим твердженням понтифіка є також те, що право на життя належить кожній людині на всіх етапах її розвитку і в усіх умовах та незалежно від того, здорова вона чи хвора, працездатна чи з інвалідністю, багата чи бідна. До визнання і захисту права на життя Іван Павло II закликав усіх, особливо ж батьків, вихователів, працівників служби здоров'я та осіб, у руках яких знаходиться економічна та політична влада [Покликання і місія мирян: 84–85].

Поширеним жорстким порушенням права на життя на зламі двох тисячоліть стали аборти. З цього приводу Іван Павло II постійно наголошував на праві на життя ненароджених дітей. Зокрема, 3 лютого 2002 р. під час молитви “Ангел Господній” Папа наголосив: “Ніхто не є господарем життя! Що стосується ембріона людини, то нині наука вже довела, що в цьому випадку йдеться про індивід, про людську істоту, яка вже від моменту зачаття наділена власною ідентичністю. Тому цілком логічною є вимога, щоби ця ідентичність була визнана також і юридично й насамперед – у своєму основному праві на життя” [Понтифікат: 52].

Особливо важливі аналітичні дискурси у цій площині, і загалом у дискурсі пошани, захисту і цінності кожного людського життя, вміщені в енцикліці Івана Павла II “Євангеліє Життя” (“*Evangelium Vitae*”) 25 березня 1995 р. У цьому документі понтифік ґрунтовно розвиває тему цінності кожного людського життя паралельно з нагальним зверненням поважати та захищати кожне людське життя: “Тільки у цьому напрямку ви знайдете справедливість, розвиток, справжню свободу, мир і щастя!” [*Evangelium Vitae*]. Актуальним акцентом цієї енцикліки є наголошення на гідності та праві на життя ще ненароджених дітей.

Іншим основним правом людини за визначенням Папи є право релігійної свободи і право свободи сумління. Цього питання Іван Павло II торкнувся вже у першій енцикліці “Відкупитель людини”. Важливо зазначити, що упродовж XX ст. це право, як і право на життя, було найбільш порушеним, особливо у тоталітарних суспільствах. Прикладом цього є концтабори, засудження на смерть, переслідування за релігію. Понтифік зазначив у згаданій енцикліці, що “гідності людини, її об’єктивним правам, суперечить обмеження релігійної свободи, її порушення” [Відкупитель людини: 44]. Аналізуючи таку ситуацію тодішнього стану суспільства (що особливо проявилася у радянському просторі), Іван Павло II наголосив, що навіть з людської точки зору тяжко сприйняти те, що атеїзм має право на існування у публічному й суспільному житті, а віруючих трактують як громадян “гіршої категорії або взагалі відмовляють їм у праві громадянства” [Відкупитель людини: 44]. Стосовно цього Папа звернувся до усіх, від кого залежить

спосіб організації суспільного й політичного життя, з проханням про шанування прав релігії та діяльності Церкви. Папа наголосив, що “здійснення цього права є одним з найперших мірил справжнього поступу людини у будь-якому устрої, суспільстві, системі чи середовищі” [Відкупитель людини: 45]. У згаданому Посланні до мирян 1988 р. Іван Павло II вкотре підкреслив, що “пошана особистої гідності, за якою йде захист і підтримка людських прав, вимагає визнання релігійного права людини” [Покликання і місія мирян: 87].

Отже, одними з засадничих прав людини Іван Павло II визначав право на життя і право релігійної свободи. Проте понтифік присвячував особливу увагу тематиці й інших прав. Знаковою подією, що свідчить про особливі виміри діяльності Папи у цій сфері, є надання Іванові Павлу II титулу доктора “*honoris causa*” у площині юриспруденції престижним римським університетом “*La Sapienza*” 17 травня 2003 р. [Papież przyjął honoris causa “*La Sapienza*”]. У промові з нагоди урочистості цієї події, Папа наголосив, що упродовж років свого понтифікату вважав важливою частиною свого служіння утвердження прав людини з огляду на їхній тісний зв’язок з двома основними ознаками християнської моралі: гідністю людини та миром [Conferimento al Santo Padre Giovanni Paolo II della laurea “*honoris causa*” in giurisprudenza da parte dell’università “*La Sapienza*” di Roma]. Понтифік вкотре проаналізував найважливіші міжнародні документи у сфері захисту прав людини та стан розвитку суспільства у цій сфері. Крім цього, Іван Павло II зазначив, що старався також вказувати на значення інших численних прав людини: право на охорону від расової, мовної дискримінації; право на приватну власність (яке, як зазначив понтифік, не можна розглядати відірвано від ще важливішої засади загального призначення дібр); право на вільне вираження думки й інформації (однак з умовою пошанування правди і людської гідності); право на участь у політичному житті; право на господарчу ініціативу; право на житло; право на освіту і культуру; право меншості на існування, збереження і розвиток власної культури; право на працю і права тих, що працюють; права сім’ї тощо [Misią Papieża jest obrona praw człowieka]. Папа наголосив, що нове століття має стати часом щораз більшої свідомої пошани прав кожної людини [Там само].

Варто докладніше зупинитись на правах людей праці, адже тематиці людської праці була присвячена окрема енцикліка Івана Павла II “З праці своєї” (14. 9 1981 р.). У цьому документі Папа наголосив, що “права людини беруться з праці” [З праці своєї: 45]. За висловом понтифіка, якщо праця є повинністю, обов’язком, то вона також є і джерелом прав того, хто працює. Важливими аспектами цієї проблематики є відносини між працедавцем і працівником,

зарплата й інші суспільні повинності: допомога сім'ям, допомога жінці у материнстві, забезпечення медичної допомоги, право на відпочинок, право на пенсійне забезпечення, право на те, щоб місце праці й процеси продукції не шкодили фізичному і моральному здоров'ю працівників [З праці своєї: 45, 53–55].

Іван Павло II присвячував особливу увагу у своїх працях також аналітиці загрозливого стану суспільства, який спричиняє загрози реалізації прав людини через дії і поведінку самої людини. Іван Павло II у вже згаданій енцикліці “Відкупитель людини” зауважив, що людині постійно загрожує те, що є її власним твором; людину дедалі більше охоплює страх, адже придумана нею продукція може стати засобом самознищення. Нерозумна експлуатація землі; нешанобливе ставлення до природи; розвиток техніки і сучасної цивілізації, який не супроводжується пропорційним розвитком моральності й етики – все це ставить питання про те, чи є цей поступ “більше людським”, більше “гідним людини”. Чи стає людина у результаті цього поступу кращою, духовно дозрілішою, свідомішою гідності своєї людської природи, відповідальнішою, відкритішою для інших; чи в неї більше готовності допомагати іншим? Чи в людях, між людьми, між суспільствами, народами, державами зростає справедливість, солідарність, суспільна любов, пошана прав людини? [Відкупитель людини: 33–34]. Іншою небезпечною стороною зазначеної проблеми понтифік визначив намагання одних панувати над іншими всупереч їхнім правам і заслугам; змагання за те, щоб увесь матеріальний, технічно-продукційний розвиток використовувався лише для панування над іншими. Така ситуація зумовлена також споживацькою цивілізацією, при якій, як зазначив Іван Павло II, в одних суспільствах є певний надмір благ, а в інших – голод. Таким чином зі споживацького ставлення випливає і обмеження свободи інших. Водночас серйозною загрозою стає те, що людина стає предметом маніпуляцій, невільником речі, продукції, своїх власних творів [Відкупитель людини: 36].

Важливим дискурсом є нерозривний зв'язок реалізації прав людини і збереження миру у світі. З цього приводу Іван Павло II зазначав, що мир зводиться до пошани непорушних прав людини; війна народжується з їх порушення і в'яжеться з ще більшим порушенням цих прав [Відкупитель людини: 41]. 10 січня 1987 р. на зустрічі з представниками дипломатичного корпусу Папа наголосив: “Мир належить до етичних категорій і вимагає слухатися совісті та поважати права людини” [Понтифікат: 22]. Актуальні аспекти цієї проблематики детально висвітлено у посланні понтифіка з нагоди XXXII Світового дня миру “Захист прав людини як секрет правдивого миру” (1 січня 1999 р.) [Messaggio del Santo Padre Giovanni Paolo II per la celebrazione della XXXII Giornata mondiale della pace].

У своїх зверненнях та промовах Іван Павло II постійно наголошував на актуальному обов'язку державної влади поважати об'єктивні і недоторкані права людини; акцентував, що реалізація прав людини має бути головним напрямом у діяльності політичних організацій та керівництва держав: “Держави мусять захищати цінність людського життя законом, що опирається на етичні цінності” [Понтифікат: 54].

Отже, Іван Павло II, якого називають “Папою прав людини”, упродовж свого понтифікату (1978–2005 рр.) розгорнув активну діяльність у площині захисту прав людини. Цій проблематиці присвячено велику кількість його промов, праць, документів, візитів до міжнародних організацій тощо. Детальне вивчення цієї тематики залишається актуальним завданням для сучасних дослідників міждисциплінарних студій, оскільки містить важливі квінтесенції для сучасного суспільства. Внесок Івана Павла II у цю сферу є справді вагомим, а його роль у цій сфері є однією з ключових.

1. Бог багатий милосердям. Енцикліка Вселенського Архисрея Івана Павла II. Львів: Місіонер, 2008. 64 с. 2. Вайгель Д. Свідок надії. Життєпис Папи Івана Павла II / пер. з англ. Романа Скакуна. Львів: Видавництво Українського католицького університету 2011. 1008 с. 3. Відкупитель людини. Енцикліка Вселенського Архисрея Івана Павла II. Львів: Місіонер, 2008. 79 с. 4. Європейська конвенція з прав людини // https://www.echr.coe.int/ Documents/Convention_UKR.pdf. 5. З праці своєї. Енцикліка Вселенського Архисрея Івана Павла II. Львів: Місіонер, 2008. 80 с. 6. Мережко, Олександр Внесок Павла II в розвиток католицької концепції міжнародного права // Юридичний журнал, 2009. № 12. С. 12–23. 7. Папа Римський Іван Павло II про права людини // [http://old.risu.org.ua/freedom/resources/library/pope-human rights/](http://old.risu.org.ua/freedom/resources/library/pope-human%20rights/). 8. Покликання і місія мирян. Післясинодальне Апостольське повчання Святішого Отця Івана Павла II. Львів: Місіонер, 2006. 155 с. 9. Понтифікат Папи Івана Павла II. Львів: Місіонер, 2007. 60 с. 10. 100 rocznica urodzin papieża Polaka. Senat ustanowił rok 2020 Rokiem Świętego Jana Pawła II // https://www.polskieradio24.pl/5/1222/Artykul/2386720_100-rocznica-urodzin-papieza-Polaka-Senat-ustanowił-rok-2020-Rokiem-Swiętego-Jana-Pawła-II; 11. Conferimento Al Santo Padre Giovanni Paolo II della Laurea “Honoris Causa” in Giurisprudenza da Parte dell’università “La Sapienza” di Roma “Lectio Magistralis” del Santo Padre. Sabato, 17 maggio 2003 http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/2003/may/documents/hf_jp-ii_spe_20030517_univ-sapienza.html. 12. Discorso di Giovanni Paolo II alla Commissione e alla Corte dei diritti dell'uomo. Strasburgo (Francia) – Sabato, 8 ottobre 1988. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1988/october/documents/hf_jp-ii_spe_19881008_human-rights.html. 13. Europa jutra. Jana Pawła II wizja Europy. /Wybór i opracowanie A. Sujka. Kraków: Wydawnictwo “M”, 2000. 304 s. 14. Filibeck G. Human Rights in the Teaching of the Church: From John XXIII to John Paul II : Collection of Texts of the Magisterium of the Catholic Church from Mater Et Magistra to Centesimus Annus (1961–1991) Libreria Editrice Vaticana, 1994. 494 p. 15. International Law of Human Rights. / Edited by Michael K. Addo. Ashgate, 2006. 548 p. 16. Ioannes Paulus Pp. Ii. Evangelium Vitae. To the Bishops, Priests and Deacons, Men

and Women religious lay Faithful and all People of Good Will on the Value and Inviolability of Human Life. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae.html. 17. Kondek-Dyoniziak A. Sejm ustanowił rok 2020 Rokiem Świętego Jana Pawła II // <https://dzieje.pl/aktualnosci/sejm-ustanowil-rok-2020-rokiem-swietego-jana-pawla-ii>. 18. Message of His Holiness John Paul II to H.E. Dr Kurt Waldheim, Secretary-General of the United Nations Organization http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/letters/1978/documents/hf_jp-ii_let_19781202_waldheim.html. 19. Messaggio del Santo Padre Giovanni Paolo II per la celebrazione della XXXII Giornata Mondiale della Pace 1° gennaio 1999. Nel rispetto dei diritti umani, il segreto della pace vera // http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_14121998_xxii-world-day-for-peace.html. 20. Misią Papieża jest obrona praw człowieka. Z okazji uroczystości nadania "honoris causa" uniwersytetu La Sapienza 17. 5. 2003. <http://www.opoka.org.ua.pl/zycie_kosciola/media/osservatore/>. 21. Papież przyjął honoris causa "La Sapienza" <https://ekai.pl/papiez-przyjal-honoris-causa-la-sapienza/> Silvestrini A. I diritti dell'uomo nell'insegnamento di Giovanni Paolo II. Il Foro Italiano. Vol. 110, No. 7/8 (luglio-agosto 1987), pp. 425/426–431/432

References

1. God is rich in mercy. Encyclical of John Paul II. Lviv: Missionary, 2008. 64 p. 2. Weigel G. Witness to Hope. The Biography of Pope John Paul II. / translated from English by Roman Skakun. Lviv: Publisher of Ukrainian Catholic University 2011. 1008 p. 3. Redeemer of Man. Encyclical of John Paul II. Lviv: Missionary, 2008. 79 p. 4. European Convention on Human Rights // https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf. 5. Through Work. Encyclical of John Paul II. Lviv: Missionary, 2008. 80 p. 6. Merezhko, Olexandr. The Contribution of John Paul II in the development of the Catholic Concept of International Law // Law Journal, 2009. No. 12. P. 12–23. 7. Pope John Paul II on human rights // <http://old.risu.org.ua/freedom/resources/library/pope-human-rights/>. 8. The vocation and mission of the lay faithful. Post-Synodal Apostolic Teaching of the Holy Father John Paul II. Lviv: Missionary, 2006. 155 p. 9. The pontificate of Pope John Paul II. Lviv: Missionary, 2007. 60 p. 10. 100 rocznica urodzin papieża Polaka. Senat ustanowił rok 2020 Rokiem Świętego Jana Pawła II // <https://www.polskieradio24.pl/>

5/1222/ Artykuł/2386720,100-rocznica-urodzin-papieza-Polaka-Senat-ustanowil-rok-2020-Rokiem-Swietego-Jana-Pawla-II. 11. Conferimento Al Santo Padre Giovanni Paolo II della Laurea "Honoris Causa" in Giurisprudenza da Parte dell'università "La Sapienza" di Roma "Lectio Magistralis" del Santo Padre. Sabato, 17 maggio 2003 http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/2003/may/documents/hf_jp-ii_spe_20030517_univ-sapienza.html. 12. Discorso di Giovanni Paolo II alla Commissione e alla Corte dei diritti dell'uomo. Strasburgo (Francia) – Sabato, 8 ottobre 1988. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1988/october/documents/hf_jp-ii_spe_19881008_human-rights.html. 13. Europa jutra. Jana Pawła II wizja Europy. /Wybór i opracowanie A. Sujka. Kraków: Wydawnictwo "M", 2000. 304 s. 14. Filibeck G. Human Rights in the Teaching of the Church: From John XXIII to John Paul II : Collection of Texts of the Magisterium of the Catholic Church from Mater Et Magistra to Centesimus Annus (1961–1991) Libreria Editrice Vaticana, 1994. 494 p. 15. International Law of Human Rights. /Edited by Michael K. Addo. Ashgate, 2006. 548 p.; 16. Ioannes Paulus Pp. Ii. Evangelium Vitae. To the Bishops, Priests and Deacons, Men and Women religious lay Faithful and all People of Good Will on the Value and Inviolability of Human Life. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae.html. 17. Kondek-Dyoniziak A. Sejm ustanowił rok 2020 Rokiem Świętego Jana Pawła II // <https://dzieje.pl/aktualnosci/sejm-ustanowil-rok-2020-rokiem-swietego-jana-pawla-ii>. 18. Message of His Holiness John Paul II to H.E. Dr Kurt Waldheim, Secretary-General of the United Nations Organization http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/letters/1978/documents/hf_jp-ii_let_19781202_waldheim.html. 19. Messaggio del Santo Padre Giovanni Paolo II per la celebrazione della XXXII Giornata Mondiale della Pace 1° gennaio 1999. Nel rispetto dei diritti umani, il segreto della pace vera // http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_14121998_xxii-world-day-for-peace.html. 20. Misią Papieża jest obrona praw człowieka. Z okazji uroczystości nadania "honoris causa" uniwersytetu La Sapienza 17. 5. 2003. <http://www.opoka.org.ua.pl/zycie_kosciola/media/osservatore/>. 21. Papież przyjął honoris causa "La Sapienza" <https://ekai.pl/papiez-przyjal-honoris-causa-la-sapienza/> Silvestrini A. I diritti dell'uomo nell'insegnamento di Giovanni Paolo II. Il Foro Italiano. Vol. 110, No. 7/8 (luglio-agosto 1987), pp. 425/426–431/432